

УДК 910.4

ПОДОРОЖІ СВІТАМИ**Р.С. Яремійчук**

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу;
76019, Україна, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15;
e-mail: public@nung.edu.ua*

Матеріал містить спогади і роздуми автора про свої закордонні подорожі країнами Європи, Азії, Америки.

Ключові слова: країни світу, історія, географія, економіка, нафтогазова справа, культура, українська діаспора

I. Передмова

З самого дитинства мене тягнуло побачити світ. Спочатку це було напівсвідоме бажання заглянути за виднокрай. Що там за кругом, за горою? Варто було піднятися на пагорб або більш-менш велику вершину, як виднокрай віддалявся все далі і далі. Спочатку освоював терени свого села, потім села Калихів, де жили мої тітки з маминої сторони. Далі були села Олешків, Тулуків, а ще далі Заболотів, Запруття і перша гряда гір за Прутом. А ще далі села Кобаки і Рибно, де жили наші родичі з маминої сторони. Це був уже новий, далекий від Зібранівки світ. По дорозі до них проїжджалось селами Рудники, Джурів, Ілинці, Тростянець, Рожнів, а якщо іти або їхати іншою стороною, то їхалося селами Попельники, Новоселиця. Оце був перший дитячий терен знайомства зі світом. Заболотів у часи мого дитинства був ярмарковим центром між Гуцульщиною та Поділлям. У вівторки та п'ятниці з'їжджалися, як мені тепер видається, тисячі людей. Одні приїжджали фірами (возами), інші йшли пішки з бесагами за плечима (бесаги це дві торби, що з'єднувалися широким поясом, одна торба була спереду, інша за плечима). На цьому ярмарку можна було купити гуцульські вироби – граблі, коси, глиняну посуду і кераміку, різні свистюльки, гуцульські килими, верети (верені), вишиті кептарі (шкіряні безрукавки), кожухи святкові та для буднів, ногавиці, постолі (також для свята і для буднів), вишиті сорочки, пацьорки. На цьому ж ярмарку продавали худобу – корів, коней, свиней, поросят, овець, кіз. Все це верещало, пищало або тихо і мирно чекало своєї участі.

На ярмарку продавали сир, бринзу, молоко, м'ясо, яйця, борошно та різні крупи.

Ярмарком гордовито ходили цигани, приглядаючись до краму, особливо до коней, а циганки бралися ворожити наївним молодим селянкам. Під час ярмарку цигани відкривали свої похідні кузні, де підковували коней, гострили леза ножів, продавали замки-засувки.

Від гуцулів з Косова, Кут, Жабя йшов якийсь лиш їм притаманний запах не то від немитого тіла, не то від шкіряної одежі чи від запаху бринзи.

Я згадую, що під час цих поїздок на Заболотівський ринок, я, ще зовсім маленька дитина, засипав свого тата безліччю питань – «А що це? А звідки це? А хто це? А звідки сонце? А звідки і куди їдуть ці люди?» Питав тата про все, що бачив навкруги. І тато терпеливо пояснював і відповідав на мої дитячі запитання. Мама дорікала татові за те, що він тратить так багато часу і так терпеливо та детально мені відповідає.

Ще в свої далекі, далекі дитячі роки мені хотілося доїхати до «краю землі». А те, що такого краю нема, я узнав значно пізніше. Можливо, що і вибір моєї майбутньої професії теж був мов би запрограмований з дитинства, бо дав мені змогу побачити світ. А потім прийшов Дрогобич з Бориславом та Східницею. Далі дорога на практику повела мене через всю Україну на Кавказ. Те, про що мені читалося або чулося, стало досяжним огляду – Дніпро і Дон, степи України і передгір'я Кавказу, яскраві блискучі від відбитого сонця вершини Ельбрусу і Кавказу. Споглядання перед Таганрогом Азовського моря з вікна потягу. Пятигорськ і Кисловодськ – місця описані Лермонтовим, Левом Толстим. Це уже був великий світ, що значно віддаляв мою Зібранівку від решти Землі. Львів, Київ, Харків – погляд молодого екскурсанта, майже дитини на тогочасну Україну. Архітектура міст і зоопарки, Софія Київська, модерні будинки Харкова. Вузькі вулиці з трамваями Львова. Все це вмістилося в такий собі півтора чи двомісячний термін часу.

Ще більше світ розширився під час навчання у Львові. Він не набув якихось просторових форм, бо у ті роки крім практики на Кубані мені не довелося кудись їздити. Але подорож на Кубань йшла через Одесу, потім великим кораблем з заходом у Севастополь, Ялту і Новоросійськ до Краснодару та його станиці Слов'янської і хутора Ханьків на нафтові промисли.

Так повелося моїй долі, що я був короткочасно або тривало у більше, як тридцяти країнах світу – Польщі, Німеччині, Франції, Сербії, Боснії і Герцоговині, Хорватії, Італії, Туреччині, Румунії, Угорщині, Аргентині, Бразилії, США, Алжирі, Фінляндії, В'єтнамі, Ізраїлі та інших країнах. До цих «інших» я відношу Білорусь, Молдову, Грузію, Азербайджан, Росію, Казахстан, Литву, Латвію. Всі країни мають свої особливі риси, свою історію, географію, культуру, релігію, клімат, відзначають свої перемоги та поразки. Є у світі багато країн, вчитися у яких не гріх. Особливо нам, українцям, що довго-довго були колонією багатьох держав – Росії, Польщі, Австро-Угорщини, Румунії. Проте колонії колоніям різняться. Так у західній частині України, що довго була у складі Австро-Угорщини, вдалося зберегти і мову, і релігію, і культуру, без особливої асиміляції. Надбавши при цьому європейську культуру у побуті, архітектурі. Частині України під Росією пощастило менше – імперія хотіла будь-якою ціною асимілювати українців, зробити їх малоросами, заборонивши друкувати своєю мовою книги, вчити дітей рідної мови. Українська мова в Російській імперії була ознакою бідних, малоосвічених людей. Ця відмінність відчувається і нині, бо села західної та східної частин України різняться дуже сильно. Хоча де б ти не був, а сади

біля хат, квіти на подвір'ї, колядки зимою та веснянки весною одні і ті ж.

Та про це годі писати.

У далекі 60-і–70-і роки виїхати за кордон було важко, навіть до нашої найближчої сусідки Польщі. Треба було отримати виклик від рідних, отримати схвальну характеристику від парткому чи партбюро (ти – «ідейно вихований, відданий ідеалам комуністичної партії і таке інше»). А тоді включалося КДБ (комітет державної безпеки), який знав про тебе все – хто твої родичі, хто твої друзі, чи є хтось за кордоном.

У 1970 році я отримав запрошення на виїзд до Польщі від свого товариша з часів навчання у Дрогобицькому нафтовому технікумі Івана (що став Яном) Стебницького. Уже його нема на цьому світі, але ми дружили один з одним більше 50-ти років, хоча жили у різних країнах – я в СРСР, а Іван у ПНР (Польській народній республіці). В запрошенні було написано, що ми є двоюрідними братами. Чи було це трудно перевірити чи не було на це у КДБ часу, чи ми не були у них на «мушці», але я разом з дружиною отримали дозвіл на поїздку до Польщі.

Польща у ті часи була уже іншою країною – там майже не було колгоспів, розвивався дрібний бізнес, працювали ринки. А поїзди до Польщі чи до СРСР носили дрібнотоварний характер – продати і щось купити. Вражала релігійність поляків, особливо релігійне виховання дітей та молоді. В побутовій поведінці ми теж були різними, бо у громадському транспорті важко було собі уявити, щоб чоловік сидів, а жінка – молода чи старша – стояла. В магазинах продавці були аж занадто ввічливими, старалися будь-якою ціною продати хоч щось зі своїх товарів. Ми були різними навіть переходячи перехрестя вулиць. Навіть священники мусили мати дуже аскетичний вид, а не мати велике черево, як у багатьох наших «батюшок». І священник не міг бути рудим, бо «руді, то соу смешни».

До Польщі їздилося з великим задоволенням, давало відчуття, що ти уже переступив завісу. Влада боялася поїздок за границю своїх громадян, бо уся їхня пропаганда про «загниваючий захід» сходила нанівець.

На жаль, не зберігалось у мене опублікованих статей про Польщу. У цій країні я бував багато разів. Мене запрошував у гості Іван Стебницький, мій колишній технікумівський товариш. Ще в радянські часи я у «Прикарпатській правді» десь у середині 70-х років писав про свої враження від Польщі. Були там слова про ввічливість продавців у магазинах, про малі приватні підприємства закладів харчування, про те, як поляки дуже дбають про пам'ять померлих (День всіх святих 1 листопада перетворюється на всепольське свято згадок про померлих родичів і близьких).

Поїздки 2000–2001 рр. у Чарну, Закопане, Кросно і Краків показали нову Польщу – чисту, охайну.

II. До 39-го ми мали спільну з поляками історію. Тепер вони пішли вперед

Група українських і польських учених завершила роботу над науковою монографією «Історія видобутку нафти і газу в Карпатах». Нещодавно вітчизняні автори цього унікального видання повернулись із Варшави, де спільно з тамтешніми колегами остаточно узгодили текст книги. Крім науковців Києва та Львова серед них і чільні представники вченого світу Івано-Франківщини – ректор Державного технічного університету нафти і газу професор Євстахій Крижанівський, завідувач кафедри та директор НДІ екології і природних ресурсів навчального закладу Олег Адаменко і наш інтерв'юер – професор університету Роман Яремійчук, який сьогодні докладно розповідає про цей вагомий штрих із україно-польських контактів та ділиться з читачами своїми враженнями од відвідин Польщі.

– *Пане Романе, наскільки я знаю, саме за Вашою пропозицією історію нафтогазовидобутку (НГВ) у Карпатах до 1939-го буде подано в монографії як спільну україно-польську минувшину.*

– Думаю, наші читачі теж погодяться з таким підходом. Адже тій історії 150 років. Своїми коренями вона сягає далеко в часи Австро-Угорщини, до якої входили і тодішні території України й Польщі. І навпаки, розповідь про період після названого року вже ведеться у двох річищах... Гадаю, книга побачить світ якщо не до кінця цього року, то в першому кварталі 2002-го.

– *В одному з розділів ідеться про музейну діяльність у галузі. На основі чого він писався?*

– На документальних матеріалах та експозиціях музею історії НГВ у Карпатах, що діє в Бубрці (поблизу Кросно). В рамках роботи над монографією ми побували в ньому і знайшли бездоганність у всьому. Вражає ряснота експонатів. Частина з того давнього обладнання свого часу було вивезено з Биткова, Борислава та з інших наших місцевостей. Дивовижно, як воно збереглось у воєнному лихолітті! Ті пам'ятки галузевих старожитностей ще й сьогодні можуть працювати.

Самобутності музеєві надає спецкорпус для зберігання архівів – його зведено у вигляді нафторезервуарів. Установа видає журнал «Век нафти», проводить наукові конференції, екскурсії для дітей, інші заходи, словом, заробляє гроші, бо перебуває на самоокупності. До речі, музеєві присвоєно ім'я винахідника газової лампи Ігнація Лукасевича, котрий родом зі Львова. Патріотично-виховна роль такої установи значна.

– *На якому рівні в поляків нафтогазовидобуток?*

– Якщо до 1939-го ми мали спільну з ними історію, то тепер вони пішли далеко вперед. У часи СРСР Польща завше виглядала в наших очах технічно відсталою порівняно з Україною. Та після розпаду Варшавського договору там настільки модернізували нафтогазову індустрію, що вона не відрізняється від британської, американської, норвезької. Поляки вже можуть навіть бурити свердловини складної конфігурації, що в нас лишень зароджується, ліквідувати складні розриви у

транспортних мережах тощо. Їхні фахівці працюють в Індонезії, Україні, на Близькому Сході, Сахаліні як повноцінні партнери світової нафтогазової цивілізації. Взагалі, ця країна за якийсь десятиліття стала європейською державою.

– *Ви судите на основі очевидного чи якихось глибинних процесів?*

– Це видно з усього. Найперше – з доріг, де жодної вибоїни, а водії вельми дисципліновані, бо найменший штраф за порушення правил руху еквівалентний 140 нашим гривням, з житлових будівель, де немає жодного звичайного вікна, а всі вони – у вакуумному виконанні. Хоч у країні немає власних енергоресурсів, але й відсутня там проблема, скажімо, гарячої води – вона є в оселях цілодобово й безперервно протягом року. Принагідно зазначу, що в питанні енергоносіїв країна робить усе, щоб не залежати політично лишень від одного їх джерела. Приміром, купує газ, добутий з Північного моря, хоч він і обходиться їй дорожче від російського.

Щоправда, панує і суворий контроль за витратами життєдайної сировини. Всі комунальні системи обладнано лічильниками. А природний газ, наприклад, відпускають споживачам не післяплатою, як у нас, але кожен купує собі наперед магнітну карту на потрібну кількість палива. І лише малозабезпеченим (бо є в Польщі і свої безробітні та бідняки) допомагають у цьому відповідні соціальні служби...

– *А чи відчують і Ваші тамтешні колеги, особливо пенсійного віку, турботу держави про розвиток науки?*

– Поляки модернізували і навчальний процес. Там немає того переваження викладачів і студентів, яке домінує в нас. Програми підготовки фахівців уніфіковані з тотожними документами європейських університетів, дипломи визнаються у всіх країнах світу, тож їхні випускники можуть працювати в будь-яких куточках планети. До речі, наш ректор академік Євстахій Крижанівський вивчає той досвід, аби перенести його і в українське сьогодення, принаймні поки що на базі ІФДТУНГ... Стосовно ж іншого, то якщо середня пенсія в Польщі еквівалентна 300 долларам, то професори-пенсіонери одержують і всі 800, а також мають право додатково заробляти ще до трьох сотень.

– *За рахунок чого, на Вашу думку, досягла Польща таких висот?*

– Очевидно, завдяки цілому комплексові чинників. Та передусім впадає з око ось що. Якщо їхати через Україну в будь-якому напрямку, то всюди можна побачити навколо великих і, менших міст справжні замки – приватні житла, зведені ще на зорі нашої незалежності і чимало з яких ще й досі недобудовані. Ясна річ, що на початку 90-х у нас не було багатіїв, які могли дозволити собі такі розкішні споруди. Отже, все те зводилось на вкрадені гроші. Так-от, у Польщі немає таких пам'яток злочинства й шахрайства. Там змогли і внутрішні резерви не розікрати, і зовнішню допомогу не розтягти, як у нас.

Немає в сусідів і вуличного велелюддя, коли сотні людей сновігають вулицями в робочий час.

Узяв інтерв'ю Василь МОРОЗ.

Тоді, ще в 70-і роки мене вразило і те, що коридори і сходи будинків не світяться, як у нас, цілодобово. А включається лише коли людина піднімається або опускається сходами. Датчики роблять непотрібними великі втрати електроенергії.

Про це я написав та опублікував у газеті Галичина у серпні 2001 року.

З поїздкою до Польщі у мене пов'язаний і такий курйозний випадок. Я купляв книги російських і українських авторів, вибрані твори, повні зібрання всі семидесяті роки. Куди б я не їздив, я привозив додому книги. Мав у той час і один «пунктик» – я збирав книги з серії «Жизнь замечательных людей». І їх у мене під кінець набралось майже п'ять сотень.

У Вроцлаві і в Легніці були великі книгарні російської книги. Я звідти привозив повні зібрання творів Ф.Достоевського, Л. Толстого, Г. Сенкевича, багатьох інших.

Для перебування у Польщі потрібні були гроші. Перед поїздкою ми запасалися запасами кави, кавомолками і кавоварками, прасками. Якщо пощастить купити у Москві золоту обручку, то це були великі гроші.

Реалізовував мій «товар» добрий товариш і колега Ян Стеблицький. А за отримані гроші я купляв те, що було мене потрібно. Надибавши у Вроцлаві біля його знаменитої Ратуші магазин російської книги я накупив дуже багато книг, не думаючи до чого це призведе.

Повертаючись додому мене перевіряв польський «цельнік» (митник) і зневажливо запитав: «Що, пан не мог купіць цось лепего? (Що, пан, не міг купити щось кращого?). Зате наші митники дуже розхвилювалися. Вони забрали з собою дві мої валізи з російськими книгами і протягом двох або і більше годин ретельно гортали сторінку за сторінкою ці книги. Потяг був чи не на цілу годину затриманий відправою.

Звичайно, Польща була для нас уже справжнім далеким зарубіжжям. Поляки, як могли, відстоювали свою національну самобутність, свою релігійність, виховання дітей в національному дусі та відданості релігії. І це не могло нас тоді не дивувати. Дивувало навіть у ті далекі 70-і роки те, як поляки дотримувалися правил дорожнього руху – ніхто не смів переходити вулицю при червоному світлі світлофора навіть якщо ні справа, ні зліва не було видно ні однієї машини. «Не вольно», казав один мій польський знайомий, бо поліціант може добре врізати гумовою палицею по плечах або і по голові.

У ті часи половину магазинів у Польщі були приватними. То ж у них був великий вибір товару, вроджена ввічливість продавців і їхнє бажання будь-за що продати свій товар. Відразу ж пригадувалось «ввічливість» наших продавців, які могли вголос теревенити між собою про будь-що і дуже обурюватися, коли ти уже не просто просив, а кликав їх (девушка, девушка) показати товар.

Вражало і те, як поляки-чоловіки, навіть у дуже поважному віці, уступали своє сидяче місце молодим дівчатам чи жінкам.

Уже в 90-х чи на початку перших років ХХІ сторіччя мені довелося бути декілька разів у нафтових містечках Чарному, Бубрці, ще раз відвідати Краків. Це була уже інша держава.

На пішохідних трасах біля Закопаного у лісі стоять біотуалети і ніхто собі не дозволить сходити «по нужде» в ліс. Села навкруги Закопаного (туристичний маршрут йде через 18 сіл) чисті, акуратні будинки, відсутність бруду на вулицях та біля будівель, навіть гноівки від стаєнь закриті бетонними накривками, щоб ні сам гній, ні запах від нього не поступав в очі глядачеві.

Біля Закопане стояв пам'ятник Леніну, бо він там під час першої світової війни відпочивав з Крупською.

Цей пам'ятник був подарований полякам «гражданами» Петербурга. На початку 90-х він був демонтований і відправлений жертводавцям. Керівник туристичної групи нам казав, що вони тепер шкодують за цим, бо скільки б туристів могли би побачити пам'ятник «вождю світового пролетаріату».

Повертаючись автомашиною з Закопаного у Краків поліцейська машина застала нас зупинитися та стати обіч дороги. Виявилось, що за нами автомашиною їхав тодішній Президент Польщі Кваснєвський. Після того, як він проїхав за ним поїхали і ми. Але яке було наше здивування, що президентський кортеж суворо дотримувався правил швидкості руху згідно з дорожніми знаками. Відразу ж згадалося, як наші можновладці летять з шаленою швидкістю дорогами, не звертаючи ані найменшої уваги на вказівники швидкості руху автомобілів.

Отакі дуже поверхневі спостереження від відвідин Польщі.

В газеті «Прикарпатська правда» від 13 липня 1990 року була опублікована моя стаття під назвою «І чужому навчайтесь». Головним у цій моїй далекій від нинішнього часу статті було те, що ми повинні би навчитися переймати краще з зарубіжних країн. Стаття може видаватися найвною, як на наш нинішній час. Але і справді чому, наприклад Польща витрачає на комунальні потреби лише 4 млрд. м³ газу, а Україна 32 млрд. м³, а загалом Польща обходиться 11 млрд. м³ газу, а нам треба 76 млрд. м³.

Поляки зуміли модернізувати своє комунальне господарство, перейти на індивідуальне опалення житла, ввести контроль за витратами газу, води, тепла. Поміняти дерев'яні вікна на вакуумно-пластикові або вакуумно-дерев'яні. А ми лише забалакуємо цю тему. Навіть трагедія Алчевська зимою 2006 року нічому не навчила уряд. Чому наші представництва (посольства, консульства) не доповідають Уряду яким чином поляки в 7-8 разів менше витрачають газу, ніж наша держава?

А якщо готують такий аналіз, то чому наш уряд нехтує ними? Це ж стосується і способів зменшення енерговтрат в народному господарстві країн Європейського Союзу, що прийняті та колективно реалізуються з 1971 року як реакція на раптове підвищення цін на нафту країнами

ОПЕК. Тоді було прийнято закон, що прив'язував зменшення енерговитрат зі зменшенням податку на підприємство. Що цього не знають нині депутати Верховної Ради чи уряд? Мабуть знають, але всі себе відчують тимчасовими, вони знають, що краще сьогодні покласти в кишеню собі або своїм рідним чи друзям, ніж думати про народ.

III. Подорож навкруг Європи

Була у мене ще в кінці 80-х років минулого століття чергова подорож навкруг Європи на кораблі з Одеси через Стамбул, Піреї (Афіни), Неаполь, Майорку, через Гібралтар до Португалії. Далі до порту Гавр у Франції з заїздом до Парижу, подорож морем до Гамбурга, Копенгагена і аж до Риги. А вже звідти поїздом до Львова. Ця подорож була відпочинковою. Бо що може замінити споглядання Стамбула, Акрополя, жерла Везувія з містами Помпея і Геркуланума, з пропливанням Чорного та Егейського, Середземного моря через таємничо-стародавній Гібралтар. В Португалії того часу, лише недавно звільненій від диктатури Салазара, багато чого пізніше нагадувало мені Україну після початку 90-х років – базари з бідним крамом, розбиті дороги, обідрані стіни столиці. Португалія не була ще тоді ні членом ЄС, ні НАТО. Кажуть, що нині вона одна з найоблаштованіших країн Європи і у ній знайшли собі роботу, прихисток, а деякі і свою долю новітні українські емігранти. Париж мені зовсім не таким уявлявся з моїх прочитаних книг. Він виявився затишним, чистим, може навіть з першого погляду провінційним містом. Двох діб на споглядання Парижу замало. Бо кожна вулиця, площі, пам'ятники, музеї говорять про велику історію Європи.

Мабуть іншої такої поїздки у мене більше не буде. В туристичну поїздку за цим маршрутом мав їхати наш тодішній ректор Б.Г. Тарасов. Але одночасно він клопотався про подорож по країнах Балтії-Фінляндії, Данії, Норвегії та Швеції. На звільнене ним місце попав я, бо мені зателефонував керівник туристичної групи С.Д. Іванишин. Кінець 80-х років супроводжувався масовим вивозом краму за рубіж для «отоварення». Люди, що виїжджали за границю наперед «отоварювалися» – діставали дефіцитні тоді фотоапарати «Зеніт», якусь електронну техніку. Це все йшло на продаж в Стамбулі, у південних портах Європи аж до Португалії. На своє щастя я не зміг нічого придбати на продаж, то мав доволі часу для самостійного споглядання Стамбулу, який мені дуже нагадав чимось Баку в Азербайджані. Піднімаючись крутими схилами, я дійшов до якоїсь трикотажної фабрики, де жінки у напівтемряві ткали якісь дуже легкі шовкові ткани. Бачив цей «change», нас приймали за польських туристів, тому тоді на базарі панував польсько-турецько-англійський сленг. Турецькі вантажники носили на плечах вниз-вгору тюки з крамом. При вході з корабля турецькі митники миттево вихоплювали з сумок наших туристів одну-дві речі, залишаючи їх собі, а решту пропускали з міста на базар.

Декілька молодих красивих дівчат виходили з корабля легко одітими, без краму, а після цілого дня поверталися одітими, обутими з ніг

до голови. Одна з цих дівчат плакала, бо, очевидно, вона попала у неочікуваний для неї дім розпусти. У Піреях я ввечері вийшов на набережну. До мене підійшов чоловік (я звернув увагу на його обпечені і у мозолях руки) та сказав, що скучив за російською мовою і хоче зі мною переговорити. Він розказав мені, що працює електрозварником на корабельних верфях, що два роки тому емігрував з дружиною-грекинею з Ташкенту, що грецька профспілка дала згоду на його роботу на півтори ставки. Розказував ще щось, чого я не запам'ятав. Але коли він мені сказав, що купив трикімнатну квартиру у центрі Афін за 120 тисяч доларів, тут уже я його спитав чи вивіз він якісь гроші з Радянського Союзу. На що він з гіркотою сказав – «Будь вони прокляті. Я чекав у Ташкенті більше десяти років на однокімнатну квартиру, але мусив її здати перед виїздом у Грецію».

Не варто переповідати щось про Неаполь тих часів. Я бачив як нашим туристам за гроші віддали запакований відеомагнітофон, а на кораблі виявилось, що коробка напакowana якимось папером. На набережній розговорився з молодою парою – хлопцем і досить красивою дівчиною, що, як виявилось були з числа київських євреїв, що виїхали в Ізраїль на постійне місце проживання. Але їхати туди не хотілося, то вони жили уже в Неаполі майже рік, очікуючи візи до США. А тим часом перекуповували у наших туристів товар та перепродували його десь у середині Італії. Коли я запитав цю дівчину чому цим не займаються італійці, вона, сміючись, сказала, що для цього вони заліниві. З жалем говорила, що її батько, професор Київського політехнічного інституту, на відріз відмовився покидати Радянський Союз. Важко собі сьогодні уявити, що я міг би прожити своє життя і не побачити жерло Везувія, розкопані міста Помпеї та Геркуланума.

На Майорці нас повезли на фабрику, де з молюсків видобувають перли. Звернув увагу на втомлені, навіть виснажені обличчя працюючих там жінок. Одночасно спостерігав, як ретельно відбудовують іспанці старі замки часів арабського панування, а пізніше християнського відродження.

Гамбург ще тоді вражав своєю бундючністю багатьох заможних людей з його магазинами, холодною, а, може, навіть якоюсь презирливою до наших туристів ввічливістю.

Копенгаген з його сотнями врізаних у сушу морських проток являв собою місто, яке збудоване мов би на тисячоліття. Блукаючи Копенгагеном я зайшов до православної церкви і розговорився зі старою жінкою, російською емігранткою. Коли я запитав її звідки ця так багато убрана церква і чи це не дарунок Російської православної церкви, на що вона відповіла, що ця церква підпорядковується КДБ, тому вона з нею не підтримує жодних стосунків.

У Ризі в якомусь магазині до нас підійшла жінка і заговорила українською. Почала жалітися, що її, напевно, звільнять з роботи, бо вона не знає латвійської мови. Чоловік її був військовим, перед тим помер, жили

вони у військовому містечку і знати латвійську мову їм було не потрібно.

Ось такі людські долі.

Не пишу про інші свої враження, їх багато, але повторювати описи, що можна побачити через телевізор або у кіно нема ніякої потреби.

Мені багато разів довелося їздити колишніми республіками Радянського Союзу – Білоруссю, Росією, Казахстаном, Грузією, Азербайджаном, Молдовою. Але тоді вони були ще частинами Великої радянської імперії. Різниця між нами була великою, а тепер, напевно, стала ще більшою. Але, окрім Росії, мені не приходилось там бувати.

IV. І чужого навчайтесь і свого не цурайтесь

У минулому та і в цьому році мені довелося бувати із службовими та особистими справами у Румунії, Болгарії, Угорщині, Чехо-Словаччині та Німецькій Демократичній Республіці. Подорожував поїздом, а частіше – власним автомобілем. З метою встановлення прямих зв'язків зі спеціалістами-нафтовиками, підготовки відповідних документів про співпрацю. Нам вдалося укласти два договори про співробітництво з болгарськими нафтовиками, один договір з асоціацією «Геологічне інженерство» в Чехо-Словаччині. В НДР ми запропонували для продажу на осінньому Лейпцігському ярмарку чотири види обладнання, розроблені в стінах Інституту нафти і газу.

Сьогодні ще рано говорити про конкретні результати цієї роботи, але навіть перші контакти підтвердили, що наш Інститут володіє першокласною технікою та технологією, з якими сміливо можна вийти і на міжнародний ринок.

Спілкування між спеціалістами практично не вимагало перекладачів – говорили ми між собою російською, українською, болгарською, чеською чи словацькою мовами.

Кожна з поїздок викликала не лише хвилю вражень, але й примушувала замислитися над багатьма проблемами нашого життя, над тим, чому стільки труднощів супроводжує повсюдно нашу людину в своїй же рідній країні.

Почати б хоча з проблеми обміну в нашому банку чеків на леви, крони чи марки. В тісних закапелках банку сотні людей щодня вистоюють біля віконць бухгалтерів по три-чотири години. Випикується багато квитанцій, заносяться дані в товстенні «гросбухи», підписуються документи в головного бухгалтера та заступника керівника банку і аж перед обідом отримує людина потрібні документи чи валюту. Не маю точних даних, але думаю, що щодня втрачається двісті-триста людино-днів на обмін валюти. За кордоном же, в будь-якій з країн, процедура обміну валюти займає лічені хвилини – гроші міняють в готелях, банках, бензозаправних станціях і навіть на пляжах практично без черг.

Після одного з відряджень я прийшов до головного бухгалтера банку і розповів про бачене. У відповідь почув: «Ми нічого змінити самі

не можемо. Працюємо за інструкціями Мінфіну СРСР і за найменше їх порушення нас карають».

А я думаю – хто ж це так заформалізував просту банківську операцію, посадив за роботу велику кількість бухгалтерів та касирів (в 3-4 рази більше, ніж за кордоном)? Хто відриває щоденно від основної роботи величезну кількість людей, які лише збираються поїхати по справах чи в гості за кордон? Невже нема кому порахувати в карбованцях, тоннах, метрах, технічних ідеях втрату від цього явного марнотратства?

Ще одне моє спостереження стосується митниці. Воїн-прикордонник періодично відкриває шлагбаум і пропускає 5-7 автомобілів. На кордоні постійно працюють два митники та два прикордонники. Темп огляду вкрай повільний. Нарешті, довготривала процедура перевірки закінчена і на виїзді з митниці знову інший солдат відкриває і закриває за вами шлагбаум. Кілька чоловік працює одночасно, ви тратите багато годин в очікуванні переїзду. Ця ж процедура в болгарській, угорській, чеській чи німецькій митницях займає лічені хвилини. Замість шести чоловік тебе зустрічають, перевіряють і дають дозвіл на проїзд дві, а то й одна людина. При цьому немає потреби виходити з машини, повертатись «в анфас» і «в профіль» для візуального огляду. Документи подаються з вікна автомобіля у віконце митника чи прикордонника. Через чотири хвилини ти вже на території іншої держави.

Чи не найбільший біль викликає стан наших доріг. Проїхавши майже вісім тисяч кілометрів за кермом «Волги» по території східно-європейських країн, я не зустрів жодної ями на асфальті, ні одного валика, який би повів машину вправо-вліво. Вночі дороги (не лише автостради) освітлені фосфоричним світлом. Чудові дороги прокладено до кожного села, до кожного садового кооперативу і навіть через поля. І це за умови, що кожній з цих країн асфальт, і бітум доводиться десь купувати, своїх нафтопродуктів дуже мало. Відразу згадуються наші розбиті дороги, на яких витрати пального зростають в середньому на 40-50 %, не кажучи вже про наше сільське бездоріжжя.

Водії на дорогах надзвичайно дисципліновані та ввічливі, готові завжди прийти на допомогу. Яюсь під час моєї поїздки у Словаччину вийшло з ладу електронне запалювання і машина зупинилась. Чужа країна, ліс, ніч... Ми зупинили водія, який спробував нам допомогти, а коли переконався, що зробити нічого не може, взяв нас на буксир і потягнув на станцію технічного обслуговування за 30 кілометрів. Від винагороди відмовився.

Станції технічного обслуговування знаходяться практично в кожному містечку. А заправні станції, де можна залити бензин, купити масло, дистильовану воду або запасні частини, розміщені через кожні 10-15 кілометрів. Черг за бензином немає. На колонках лічильник відображає кількість залитого бензину і одночасно його вартість.

В Болгарії ми харчувались в робітничих їдальнях. За якістю їжа не відрізняється від нашої ресторанної, а за вартістю вона значно нижча, ніж в наших «котлопунктах» на бурових чи промислах. Основну оплату за харчування бере на себе виробництво.

До речі, ми бачили також, як спеціально розвозять їжу додому пенсіонерам та інвалідам.

Не можливо не подивуватись, як швидко і добротно ведеться житлове будівництво в Болгарії, Чехословаччині чи НДР. Немає так знайомого нам будівельного сміття, розритих і незасипаних канав кинутих бетонних плит, розбитої цегли, неодмінного крику. Кругом вирує міське життя, а поряд, без високого паркану, росте, мов гриб у лісі, висотний будинок.

Готовий будинок вражає ще більше. Навколо нього зеленіють газони, цвітуть квіти прокладено акуратні доріжки. Неодмінно в цокольній частині будинку розміщено гаражі. І якість будівель в Плевені, Пловдиві чи Софії, в Кошиці, Братиславі чи Празі – однаково чудова.

Цікаво, що й житлове питання там розв'язується просто і доцільно.

Молодий спеціаліст з першого ж дня роботи купує через кредит в банку і під гарантію підприємства квартиру з виплатою на 30 років. Спочатку меншу, а з часом ту, яку він в силах придбати. Тому спеціалісти зацікавленні добре працювати, оскільки сумлінна праця є гарантією і більшої зарплати, можливості швидше сплатити позику.

Практично всі села Угорщини, Чехословаччини та НДР газифіковані, до речі, – нашим газом. Тоді як, наші села газифіковано лише на 5-7%, хоча по території України і нашої області прокладено шість потужних газопроводів.

За кордоном практично нема базарів та ярмарків. Овочі та фрукти у величезному асортименті є в магазинах. На видноті висять свіжі сертифікати про вміст нітратів та отрутохімікатів, а в кутку магазину стоїть прилад, де кожний покупець може перевірити сам ці дані. Наші розмови про те, що ці прилади є дефіцитом, розраховані тільки на простодушних. Якщо маленька Болгарія може їх виробляти, то чому ми ні? За такою дрібницею проглядається байдужість держави до здоров'я своїх громадян.

В магазинах вражає не лише культура продавців, а й культура покупців. Це вміння спокійно чекати поки не обслужать людину, що стоїть попереду тебе. Подяки линуть з обох сторін – продавець дякує вам, ви – йому. Неодмінно вітаються і прощаються один з одним. На жаль, наші туристи видають себе одразу – неввічливістю, нетерплячістю. Та чи у всьому можна їх винити? Заповнені продуктами й промисловими товарами магазини справляють на них приголомшливе враження. А коли туристу дають тільки дві години вільного часу на покупки, то від спіху руки тремтять. Сам режим туристичних поїздок ніби запланований на дискредитацію радянських людей.

Настає субота. З 12-ї – 13-ї години дня і до понеділка завмирає ділове життя. Закриті магазини, вулиці заповнені людьми. Відкриті кос-

тьоли, церкви, концертні та спортивні зали, кінотеатри. Працюють бари і ресторани, та не побачиш жодного п'яного. Чути сміх, жарти. Веселі обличчя молодих.

Серед вражень, які я виніс з подорожей, були й досить прикрі. Зокрема, коли в Болгарії минулої весни та літа ми бачили болгарських турків, які від'їжджали в Туреччину. Від'їжджали, бо їм обмежувалися права на освіту, на зайняття певних службових посад, примушували міняти свої прізвища на болгарські. Дійшло до того, що на підприємстві в Долному Дибнику, де ми перебували, сто робітників взяли собі прізвища керівника підприємства – Георгій Антанасов. Ми чесно говорили у вічі болгарським товаришам, що ця політика у ставленні до турків є несправедливою, тим більше, що вони дуже працьовиті, зайняті щонайбільше на шкідливих підприємствах, на вирощуванні тютюну. На щастя, усе це минулося, і ми радіємо, що новий болгарський уряд відмінив несправедливі закони про болгаризацію турків.

Це далеко не повні мої спостереження. Що хотілося би перенести на нашу грішну землю? Найбільше – патріотизм. Гордість кожного з народів, де ми були, за свою землю, за свою історію. Дбайливе ставлення до всього – до своєї праці, до землі, до дітей та старших людей. Високу суспільну культуру.

В час перебудови важливо відродити у нашого народу любов та гордість за свою Вітчизну. Треба позбутися нам усім скверни, що проникла у свідомість та побут. Знову повернути праці її первісну суть – добротність та вічність.

Більше спілкування між народами необхідне з однією метою – усвідомити нам усім, що можна жити на світі краще. Шевченкові слова «і чужому навчайтесь» сьогодні актуальні, як ніколи. Не соромно вчитися, коли є чому, коли з цього можна зробити для себе корисні висновки.

V. Три поїздки до Аргентини

Одними з моїх, можливо найцікавіших подорожей, були три поїздки до Аргентини. Випадок долі – я спілкувався з моїм земляком Василем Іваницьким, який приїхав з Аргентини в Україну майже через п'ятдесят років після того, як її покинув. Про нього я писав раніше у своїх спогадах про зарубіжних українців в журналі спілки письменників України «Перевал» (Василь Іваницький, Леонід Голоцван, Віра Вовк-Селянська, Євгенія Федорова) за 2007 рік. Це було наприкінці 80-х років минулого століття. Я сказав пану Іваницькому, що хотів би налагодити контакт з аргентинськими нафтовиками, бажано українського походження. Іваницький дав мені першого адресата, прізвище якого я не пам'ятаю, але на мого листа відповіді не поступило. При наступній нашій зустрічі я нагадав про це своєму земляку і він дав мені адресу аргентинського геофізика Володимира Бандури. Зав'язалася переписка. Я написав інженеру Бандурі один лист з викладенням розроблених мною обладнання та технологій освоєння свердловин. На цей лист прийшла відповідь з дуже багатьма питаннями, уточненнями. Наша переписка

продовжувалася, напевно півроку. Після цього я отримав офіційне за-прошення для поїздки до Аргентини. У Києві ще перед тим було відкрито Посольство Аргентини, яке без будь-яких обмежень видавало візи громадянам СРСР, пізніше України, лише не гарантуючи працевлаштування. Приїхавши в аеропорт Домодедово, мого квитка не знайшли. Я зв'язався по телефону з Бандурою і виявилось, що мій квиток був на прізвище Яремійчук, а не Yaremichuk. Ми летіли з посадкою в Алжирі, на островах Зеленого Мису, Сан-Пауло у Бразилії і аж тоді літак здійснив посадку в аеропорту Буенос-Айрес. Ця поїздка була цікавою, в Алжирі ми побачили навчених в СРСР прикордонників, які прискіпливо дивилися на вас в анфас і профіль і складалося враження, що ми знаходимось у якомусь тюремному дворі. Острови Зеленого мису (зеленню там і не пахло, пейзаж нагадував швидше піщані горби Каракумів чи Сахари) були майже раєм. Обслуговуючі пасажирів службовці були ввічливими. Жінки ступали по землі, мовби вони йшли на подіум, демонструючи одіжки. Тоненькі точені фігурки, гарні обличчя, правда поспуті віспинками – це була змішана людність португальців та африканців, що дала дуже вродливі смуглі обличчя та привітне спілкування. Чомусь ми затрималися у цьому аеропорту на чотири години і я навіть не втомився від очікування. Над Атлантичним океаном ми перетнули екватор і я навіть отримав сертифікат про цю подію. В Сан-Пауло наш літак після посадки досліджували, обслуговували пасажирів рослі темношкірі службовці аеропорту. Оскільки ми були ізольовані від решти пасажирів, то з нами обмінювалися монетами затяті бразильські нумізмати.

Слід зауважити, що бразильська земля була червоно-жовтого кольору, там плодovitими є не чорноземи, а червоноземи.

Запам'яталися привітні обличчя прикордонників та митників, а в заповненій декларації нічого не питали про зброю, наркотики або коштовності, зате треба було відповісти чи є у тебе сім'я або жінка в Аргентині.

Тепла сонячна погода. Тисячі зустрічаючих. Я хвилювався, бо не знав хто ж мене зустрічає. Аж ось при виході з аеропорту бачу великий плакат «Пане Яремійчук, Вас зустрічаємо». І привітний усміхнений чоловік – це Володимир Бандура.

Буенос-Айрес (Добре Повітря) це мільйонне місто з квадратними прямолінійними кварталами, у якому не можна виїжджати на шаленій швидкості на перехрестя, бо перед ним стоїть або валик (тепер є вони і у наших містах), або жолоб і через них треба переїжджати на невеликій швидкості. Тоді мені видалося, що все місто – від краю до центру – це суцільні кафе, ресторани, бари або спортивні заклади – клуби, футбольні, волейбольні, баскетбольні стадіони. Мене дуже дивувало яким чином виживають володарі цих закладів, бо більшу частину дня вони заповнені лише на 10-20% відсотків. І тільки в обід та ввечері туди сходиться багато-багато людей.

У кожному закладі смажилася свіже м'ясо на електричних рожнах або дерев'яних жаровнях.

Під кінець тижня нами було укладено та завірено нотаріусом угоду про спільну діяльність. Тим же маршрутом я полетів до Москви.

Наступив ще один період листування, уточнення вибору можливих об'єктів для роботи зі струминними апаратами, який тягнувся приблизно чотири чи п'ять місяців. І нове запрошення до Аргентини. Врешті-решт було досягнуто домовленості про відправлення наших насосів через Бориса Богуславського у Києві. Він оплатив В. Лотовському через внутрішній банк, а сам отримав від аргентинців оплату, здається, доларами.

У третю поїздки я взяв з собою Генадія Лісовського. Ми довго очікували затвердження програми робіт на свердловині в районі Комодора Рівадавія на півдні Аргентини, а оскільки у мене був авіаквиток «пункто-пункто», то я міг вилетіти назад лише у точно визначену дату, ні раніше, ні пізніше, а у випадку невиїзду квиток ставав нечинним.

За ці приїзди я познайомився з українською діаспорою, відвідував українську греко-католицьку церкву, в якій відправив службу Богу папа Павло Іоанн II. У мене склалося враження, що українська інтелігенція згуртована у своїх церквах, більша частина моїх нових знайомих хоч не була багатою, але жила більш-менш заможнo. Сам Бандура жив зовсім не погано – його особняк (а я у ньому прожив майже два тижні) був просторим, гарно умебльованим. На подвір'ї плавальний басейн, а також будинок – «патіо», це щось ніби будинку для прислуги. Але за своїми розмірами та комфортом він теж був вишуканою віллою. Мене дивувало тоді здатність заїздити на подвір'я автомобілем, відкриваючи в'їзні двері електронною кнопковою сигналізацією.

Я побачив як чистять дно басейну спеціальною вакуумною установкою. У недільні дні до Бандур привозили батька і матір його дружини, маму Бандури, родину сеньйора Пропато з його двома чарівними дочками та сином. Ми спілкувалися, розмовляли на різні теми, я розказував, що робиться в Україні.

За цей же час я декілька разів спілкувався з аргентинським і українським поетом Леонідом Голоцваном, бував у нього вдома.

Там, в Буенос-Айресі, я вперше побачив великі супермаркети, побачив розлиту у пластикових пляшках мінеральну та звичайну воду (на той час цього в Україні не було). Я бачив, як аргентинці заїздять з дітьми у ці великі магазини та купляють товар, якого вистачило б на цілий тиждень. Базарів таких, як у нас, в Аргентині практично не було.

Вечірні гостини теж були цікавими: подане в ресторані вино спочатку дегустується і якщо воно за смаком не підходить, то приносять нову пляшку і її знову дегустують. Кажуть, що аргентинські вина є одними з кращих у світі.

Багато ми говорили про організацію освіти, про підвищення знань, про державні та приватні університети. Навіть нині, коли Україна уже 18 років є незалежною державою, ми не наблизилися й близько до їхньої системи. Пізніше, уже організовуючи спільний факультет нафтогазових технологій, а ще перед тим кафедрі морських нафтогазових спо-

руд, я спробував перенести частину побаченого і почутого в Аргентині на нашу практику.

Врешті-решт ми вилетіли з Буенос-Айресу до Комадоро-Рівадавіо, цього південно-аргентинського міста понад голубою Атлантикою. Якихось периферійних побутових відмінностей ми не відчули. Але на свою біду я ще перед вильотом до Аргентини простудився, не вилікувався і у мене розвився бронхіт з кашлем. В готельному номері я своїм кашлем заважав спати навіть сусідам через стінку. А графік роботи був настільки напруженим, що за дзвінком із свердловини доводилося виїжджати серед ночі на родовище.

Що мене тоді вразило? Перше, це дуже сумлінна проектна, технологічна і персональна відповідальність перед початком робіт на стадії їх проектування та підготовки. Друге, це постановка техніки у строгій відповідності з проектним рішенням. Третє, це чітке виконання персоналом програми робіт. На свердловині, де ми проводили випробування нашої техніки, ми отримали фонтанний перелив нафти з колекторів, що розроблялися майже 40 років і які були сильно обводнені. Головний інженер підприємства, іспанський баск з абсолютно непроникним, як у гравця в покер, обличчям підбіг до мене та почав запитувати хто я, яка у мене освіта. Виявилось, що ми, «розпечатали» якийсь нафтовий пропласток, що через якісь причини не був освоєний на первісній стадії освоєння свердловини. Наш метод миттєвих депресій прорвав ізоляційну блокаду пласта і з нього пішов фонтанний перелив нафти.

Робітники, що працювали на свердловині, були різних національностей – аргентинці, чилійці, болівійці. Але вони вперше побачили інженера з колишнього Радянського Союзу. Вони приносили з собою хліб, м'ясо, овочі і частували мене. Одного разу один із робітників сказав мені «Здравствуйте!» На що я йому жартома сказав, що в Україні вітаються «Добрий день!». Наступного дня він сказав мені «Добрий день!».

Я побачив в Аргентині американські бурові верстати, що монтувалися і демонтувалися протягом 1-3 днів. Побачив, як аргентинці для цього виконують підготовчі роботи – прокладають гравійні промислові дороги, переходи для звірів, побачив як вздовж доріг встановлено сітчасті загорожі, щоб різні звірятка не попадали під колеса автомобілів. Побачив, як на дорогах встановлено ящики для сміття і ніхто не сміє викинути з автомобіля сміття, бо це несе за собою досить великі штрафи.

Цікаво було і ще одне – ми поставили наші струминні насоси з ГОСТівською різьбою. Щоб їх спустити у свердловину потрібно було виготовити перехідники з різьбою за стандартом АНІ. Бандура обійшов три-п'ять майстерень і це дало йому змогу зменшити вартість виготовлення цих перехідників з двох тисяч доларів до чотирьохсот.

На великій трубній базі, де ремонтують насосно-компресорні та бурильні труби працювала невелика кількість робітників, а адміністративний персонал складався з 2-х чоловік – керівника і однієї молоді жінки, що поєднувала у собі функції секретаря канцелярії та головного

бухгалтера. Вона ж готувала нам під час бесіди каву. Це дуже вражало, адже на нашій подібній трубній базі у Долині працювало у десять разів більше робітників та й адмінперсонал був чисельним.

Бандура познайомив мене з деякими українцями Командоро-Рівадавії. Це були привітні люди, які чогось досягли у своїй новій батьківщині і які старалися, як могли, зберегти свою національну сутність. Але час бере своє і я зустрічав там українців, що знали лише слова «папа, мама, Київ». Решту уже аргентинське.

Ця поїздка істотно розширила мій кругозір, дала змогу подивитися на новий світ. Я побачив там і нових емігрантів, зокрема лікарів з Полтави, які дуже бідували, працювали за фахом під чужими прізвищами. В Україні був страшний купоно-карбованцевий період і навіть те бідне аргентинське життя було значно кращим від українського. В магазинах вранці свіже м'ясо і яйця мали одну ціну, ввечері ціна зменшувалась, а якщо цей продукт не продано впродовж двох-трьох днів, то ціна його зменшувалась у три-чотири рази.

Аргентинське м'ясо може найсмачніше у світі, бо величезні стада корів народжуються у преріях, випасаються степовими травами та відправляються на м'ясокомбінат.

В магазинах того часу там було те, що ми бачимо зараз через 18-20 років у своїх супермаркетах.

Для продовження робіт в Аргентині ми направили найкращого з інженерів, що працював зі мною – Богдана Кіфора. Після другої або третьої його поїздки в Аргентину, він залишився там працювати назавжди, забравши в Аргентину дружину і сина.

В силу різних причин ми не стали розвивати наші виробничі зв'язки, хоча спільний патент на винахід ми там отримали.

VI. Бразилія

На весні 2003 року І. Франчук відрядив мене до Бразилії. Основним завданням моєї поїздки було організувати навчання наших спеціалістів у Бразильських університетах та вивчити яким чином Бразилія практично з нульової позначки за 20-ть років стала видобувати на той час більше 110 мільйонів тон нафти з шельфу Атлантичного океану. Мені у «доважок» додали і Олександра Кондрата, сина нашого професора Романа Кондрата. Поїздка була дуже цікавою, бо це була нова для мене країна.

Бразилія. Ріо-де-Жанейро. Південна Америка. Латинська Америка, колишня колонія Португалії. Мрія Остапа Бендера. Змішування народів та етносів. Африканські раби, португальські рабовласники. Одна з найбільших країн південної-західної півкулі. Країна, що нечуваними кроками розвивається, йде вперед. Країна з екзотичною природою, з одним з найкращих кліматів нашої планети, з величезними лісовими масивами, країна золота, срібла, дорогоцінних каменів. Країна з прекрасними автомобільними шляхами, що перетинають гранітні скелі безліччю тунелів. Країна, у якій живуть тубільці, змішані з темношкірими нігерійця-

ми, португальці, іспанці, англійці, слов'яни, німці, французи, євреї, араби. Але всі говорять і спілкуються португальською, газети продаються у кіосках лише на португальській мові, фактично всі телеканали, за винятком одного – англомовного, говорять теж португальською. Країна, у якій збирають або продукують автомобілі всіх світових марок (американських, англійських, італійських, японських, корейських) за дуже низькими цінами. Країна, у якій дешеве житло, де для проживання не треба мати теплого одягу. Країна, у якій католицька церква має дуже великий вплив на виховання молоді. Ріо-де-Жанейро з його чистими пляжами Капакабани, з потужними припливами і відпливами Атлантичного океану, з прекрасним театром опери та балету, з чистими вулицями, прекрасною архітектурою і з простертими руками над містом Ісуса Христа, внизу якого знаходиться модерний католицький храм, на якому одночасно можуть молитися десятки тисяч віруючих і у якому кожне вимовлене слово священика доноситься до всіх закутків храму. Така у ньому бездоганна акустика. У цьому місті мені довелося прожити лише неповних два тижні. Але у цей період вдалося вмістити роботу з професорами університету штату Ріо-де-Жанейро, католицького університету ім. Кеннеді, були дуже плідні розмови з Георгом Гаврилишиним, впливовим нафтовиком, видавцем нафтогазових журналів португальською та англійською мовами, який розказував, яким чином Бразилія досягла величезних успіхів у освоєнні нафтогазових ресурсів шельфу Атлантичного океану.

На наше питання як поступити Україні, що має подібні ресурси на Чорному та Азовському морях, він відповів: «Дійте за Бразильською схемою».

За цей час мені довелося подивитися балет «Жизель» у постановці колишньої киянки балерини Євгенії (донни Євгенії) Федорової, професорки Університету, три рази бути у неї вдома.

У цьому проміжку часу я був у гостях у відомої українсько-бразильської поетеси, лауреата Державної премії ім. Т.Шевченка за 2008 рік Віри Вовк-Селянської, моєї краянки, що народилася у селі Рожневі, був в гостях у відомого геофізика Роберто Фільштейна.

Євгенія Федорова два роки тому у віці 82 роки відійшла у вічність, хоча мріяла хоч на день-місяць вернутися у рідні краї. Вона принесла мені квитки на поставлений нею балет «Жизель» і в перерві підійшла до нас у театральний партер. Ми домовились, що чекатимемо її біля службового виходу. Разом з нею до виходу підійшла балетна трупа і вони всі на прощання з нею розцілувалися. Я запитав донну (пані) Євгенію чи не виїжджає вона кудись. «Ні» – засміялася вона. Це така балетна традиція проваджати додому свого балетмейстра.

Федорова запросила мене до себе в гості і ми проговорили з нею більше трьох годин. Вона згадувала Київську довоєнну і воєнну сцену, розказувала про її зустрічі і спільну роботу у Бразилії з Галиною Улановою, Майєю Плісецькою, іншими відомими світовими майстрами балету. Ми говорили про історичні події. Вона щиро вболівала за долю

України і з жалем говорила, що Президент Кучма не хоче чи не може зрозуміти ролі зарубіжної української інтелігенції у формуванні держави.

На наступний вечір мене запросив до себе додому всесвітньовідомий геофізик Роберто Фільштейн. У нього зібралось біля 20-ти професорів Університету штату Ріо-де-Жанейро. Ми жваво спілкувалися і я на своїй «pure English» розказував про Україну, Крим, про свої наукові розробки. Було надзвичайно цікаво і я почував себе піднесено в цій невимушеній товариській компанії.

Від другого шлюбу у Фільштейна була одинадцятирічна дочка. Дружина його – малайзійська мусульманка. Ця їхня дитина теж нас розважала – вона танцювала, грала на скрипці і навіть співала.

Після повернення з гостей я заснув, а через пів години прокинувся уже з високою температурою.

Другого дня, у суботу, ми знову мали зустрітися з Євгенією Федоровою. Через високу температуру я зателефонував їй щоб сказати, що не зможу її відвідати. На що вона мені сказала - «У мене грип і також висока температура». Очевидно, це вірусне захворювання я підхопив від неї.

Ще однією знаковою зустріччю в Ріо-де-Жанейро була гостина у Віри Вовк-Селянської, цієї видатної, але мало знаної в Україні поетеси, тепер уже лауреата Державної премії ім. Т.Шевченка за 2008 рік. Про Віру Вовк я знав давно з її листування з Василем Стусом, з розповідей про неї Панаса Заливахи, Степана Пушика, з прочитаних спогадів поета, що живе у США, Богдана Бойчука. У затишній квартирі пані Віри Вовк я гортав родинні фотоальбоми, де зберігалися фотографії сотень чи не тисяч рідних та друзів Вовк. Запам'яталися фотографії балеруна Ніжинського, трієчного брата Вовк. Були серед фотографій дипломати, військові, державні діячі, священики. Це була розсіяна світами українська інтелігенція, що мусила емігрувати, рятуючись від більшовицького знищення. Це та інтелігенція, якої зараз в Україні нема і про яку мало знають українці. Після повернення в Україну я спрямував разом зі своїм звітом і лист Президенту України про потребу нагородити цих знаних у світі жінок-українок державними нагородами. Про це я просив і надзвичайного і повноваженого посла України у Бразилії Юрія Богаєвського. Про свою нагороду орденом Княгині Ольги мені листовно повідомила Євгенія Федорова. Чи отримала таку нагороду Віра Вовк я не знаю. Я отримав від Віри Вовк у дарунок поетичну книгу «Іконостас України». Це чиста поезія про історію України від Княгині Ольги і Володимира Святителя до наших, часто трагічних днів.

Дуже цікавими були зустрічі, розмови, обговорення наших проблем з Георгом Гаврилишином, відомим промисловцем, фінансистом та видавцем двох нафтогазових журналів у Бразилії – один виходить португальською, другий – англійською мовами. Перед самим від'їздом з Бразилії було обговорення багатьох питань нафтогазовидобування на шельфі Чорного моря. Дон (сеньйор, пан) Гаврилишин знав наші про-

блеми, він раніше спілкувався з тодішнім Президентом України Леонідом Кучмою, його зв'язували родинні зв'язки з професором зі Швейцарії Богданом Гаврилишином, що був радником двох перших Президентів України з питань економічного розвитку. Цей кремезний, високого зросту чоловік з густою чорною бородою та густим чорним волоссям на голові радо зустрівся з Ігорем Франчуком в одному з ресторанів на Капакабані, розмова продовжилася у готелі. На запитання Франчука, що і як треба робити, Георг Гаврилишин говорив – «Ідіть шляхом Бразилії в освоєнні морських ресурсів». Бразилія використала таку схему:

- Компанія «Шлюмберже» отримала право продавати результати своїх досліджень за спекулятивними цінами будь-яким нафтогазовидобувним компаніям світу і нарізані ділянки шельфу площею 100-300 км були продані 17-и компаніям світу за цінами від 100 до 600 мільйонів доларів;

- Уряд Бразилії встановив такі інвестиційні вимоги до компаній, що купляли ці ділянки: почати освоєння цих ділянок впродовж двох років; організувати випуск всього необхідного обладнання на заводах Бразилії за технічною документацією передових компаній світу; весь персонал (від робітників до інженерного та наукового) повинен бути бразильським. Тому компаніям, що придбали ці ділянки прийшлося вкладати необхідні кошти в освіту, підготовку кадрів.

- Компанії повинні були у першу чергу продавати нафту нафтопереробним заводам Бразилії, лише надлишки можна було експортувати.

Для координації всіх робіт на морі було створено компанію «Петробраз», що здійснює геологічний моніторинг, науковий та проектний супровід бурових робіт, а також нафтогазовидобувних і транспортних робіт, підраховує запаси, затверджує проекти розробки родовищ і контролює саму розробку. Ця ж компанія суворо контролює збереження довілля при розробці родовищ.

Більш детальні матеріали я направив Міністерству закордонних справ, ДАТ «Чорноморнафтогазу» і окремо Президенту України Л.Кучмі. Окрема записка стосувалася питання навчання наших спеціалістів в 2-х університетах Бразилії та безпосередньо в «Петробразі» йшла мова про взаємний обмін спеціалістами Бразилії та України.

Міністерство закордонних справ представило ці матеріали, як базу або як одне із важливих питань в переговорах між Л.Кучмою та Президентом Бразилії сеньйором Лулу.

На жаль, нічого з того не вийшло. Поїздка Кучми співпала з кризою між Україною та Росією навколо острова Тузла. Одночасно був заарештований генерал Пукач у справі вбивства Гонгадзе. Кучма перервав офіційний візит до Бразилії та поспішив «рятувати» острів Тузла. Або рятувати самого себе...

Уже в 2008 році формуючи Програму прискорення робіт на Чорному морі, яку я передав особисто в руки Президенту України Вікторові Ющенку, в Кабінет Міністрів для Ю.Тимошенко, а також у публікаціях

цього матеріалу в «Голосі України» (29 липня 2008р, 17 квітня 2008р) і в газеті «Кримська світлиця» я навів ці ж самі бразильські аргументи.

Без цієї поїздки до Бразилії мій кругозір був би набагато біднішим, вужчим.

VII. В'єтнам може стати для України “вікном” до південно-східного регіону

До моєї подорожі у В'єтнам доклав зусиль мій покійний товариш доктор технічних наук Орест Мартинців. Ми з ним вчилися у Дрогобицькому нафтовому технікумі, у Львівській політехніці, він йшов на рік пізніше від мене. Від нього я пізніше дізнався, що у технікумі мене вважали “вундеркіндом”, хоча я себе таким аж ніяк не відчував.

О. Мартинців працював більше 8-и років у В'єтнамі, користувався там великою повагою. От він і взявся організувати мою поїздку до В'єтнаму. Після цієї поїздки я і написав свою статтю у газету “Галичина” “В'єтнам може стати для України “вікном” до південно-східного регіону”.

Протягом десяти днів ми проживали в місті Вунктау, розташованому за 125 кілометрів на північ від Хо Ші Міна (колишній Сайгон). Програма нашого перебування була дуже насиченою. Та й справа виявилась вартою того. СП «В'єтсовпетро» добуває щороку 12 мільйонів тонн нафти із шельфу Південно-Китайського моря. Родовище «Білий тигр» яке ми відвідали, відкрили свого часу американські сейсмогеофізики. Воно почало розроблятися ще в середині 80-х, займає величезну територію і дуже багате на сировину. Поки що експлуатується лише незначна частина шельфу Південно-Китайського моря, оскільки він і досі не розділений між Китаєм, В'єтнамом та Малайзією. Унікальне це родовище й тим, що нафту тут добувають з-під гранітної товщі в морському дні. Сумарний видобуток з однієї свердловини (а всього на тій платформі, де ми побували, діють п'ять із шести пробурених) – близько 2000 кубометрів на добу. Відверто кажучи, це вражає. Стільки нафти дає лише одна свердловина і всього за 24 години!

Взагалі, масштабність робіт, здійснюваних за 200 кілометрів від берега, не може не викликати захоплення. Чогось подібного я ще не бачив. Приміром, на підході до платформи постійно чергують, періодично змінюючи один одного, японські, китайські, тайванські, гонконгівські танкери. Заповнені очищеною від солі, води, газу, різних домішок сировиною, вони перевозять її на переробку до Японії чи Тайваню. А вже звідти вона повертається у вигляді бензину, дизельного пального, інших нафтопродуктів до В'єтнаму, який ще не має своїх переробних заводів. У «В'єтсовпетро» працюють 800 спеціалістів від Росії. Серед них близько двох сотень фахівців з України. Переважна більшість – це випускники нашого навчального закладу. Наприклад, виходець із Рожнятівського району Михайло Плішка очолює службу життєзабезпечення цього об'єднання. До речі, він працює тут уже 11 років. Авторитетом користується і київський професор, доктор технічних наук Орест Мартинців ро-

дом із Дрогобича. Анатолій Домальчук, в минулому генеральний директор АТ «Карпатнафтомаш», очолює ремонтну службу СП. Наш же випускник керує й однією з компресорних станцій на «Білому тигрі» і т.д. Тому приїхавши туди, ми відчули себе й насправді, як удома.

Чимало українських вчених трудяться поряд з англійськими, американськими та російськими, в науково-дослідному інституті, що діє при СП. З цією установою ми ознайомились ще першого дня перебування у В'єтнамі. НДІ оснащено найновішою дослідницькою апаратурою. І рейтинг його дуже високий. Жодна ідея чи розробка вітчизняних підприємців або пропозиція зарубіжних бізнесменів, котрі частенько заглядають до цієї країни (як і до нас) у пошуках доброго заробітку, не втілюється в життя, якщо не пройде успішно жорстку апробацію в цій установі. Інститут, мов сито, відсіює все, що не підходить в'єтнамському нафтовому виробництву. Однак, ми не тільки ознайомилися з модерним обладнанням НДІ, а й порозмовляли з тутешніми висококваліфікованими знавцями своєї справи. На наш розгляд ще й представили найсучасніші технології видобутку нафти, які тут застосовуються, результати роботи інституту і його новітні досягнення, розкрили чи не всі секрети своєї творчої лабораторії, так ніби у них немає від нас жодних таємниць.

Така довіра приємно здивувала. Адже знаємо, з якою підозріливістю ставляться до іноземців у нашій країні. У В'єтнамі ж ми зіткнулися з чимось абсолютно протилежним. Нам дозволили сфотографувати, скопіювати все, що тільки можна було. Ніхто ні в чому не перешкодив, не перевіряли, чим ми займаємось. Не вимагали ні наших паспортів, ні спеціального дозволу на відвідування, скажімо, згадуваної морської платформи, не кажучи вже про те, що дозволили відзняти на відеоплівку всі її споруди. Принаймні жодної служби безпеки довкола себе ми не помітили, і можна сказати, що за кілька тих днів перейняли й привезли з собою додому багатий тамтешній досвід видобутку нафти.

Навіть проведення в рамках нашого перебування наукового семінару, де, крім нас з паном Василем, зробили доповіді також місцеві, французькі, американські і російські вчені, виявилось, наскільки уважно й доброзичливо поставилась в'єтнамська сторона до візиту українських науковців. Ми виклали на рекламному рівні те, що могли б запропонувати на розгляд своїх далекосхідних колег, в основному різноманітні розробки науковців нашого університету. На цій основі було укладено протокол намірів, який, по суті, відкриває дорогу для широкого спілкування українських вчених із в'єтнамськими.

Окрім того, ми передали їм три контракти на виконання договірних робіт на загальну суму 100000 американських доларів. Порівняно невелика вартість трошки прочинить українське вікно до ділового В'єтнаму після підписання тих угод в'єтнамською стороною. А це, як слід розуміти з листа, якого я нещодавно, отримав, станеться вже в поточному кварталі. В березні очікуємо в цьому зв'язку приїзду в'єтнамської делегації на чолі; з головним-геологом «В'єтсовпетро» паном Донгом, якому 12

березня в Києві вручатимемо, атестат іноземного члена Української нафтогазової академії. Маємо намір познайомити в'єтнамських фахівців з керівництвом Держнафтогазпрому, АТ «Укрнафта», показати їм заводи в Калуші, Стрию, Сумах з тим, аби наша продукція могла знайти місце на їхніх ринках.

Я думаю, навіть переконаний, що в'єтнамці готові до співробітництва з Україною. Ще перед від'їздом з Вунктау ми мали тригодинну розмову з керівниками «В'єтсовпетро» про потенційні можливості наших контактів, співпрацю в найрізноманітніших ділянках нафтогазової промисловості. Ми зробили висновок, що в'єтнамці шукають тих партнерів у бізнесі, що могли б скласти альтернативу росіянам, які дозволяють собі диктувати своїм південно-східним колегам умови й правила поведінки. Очевидно, цим же пошуком і було продиктоване запрошення відвідати В'єтнам. Гадаю, ми не розчарували в'єтнамців. А зі свого боку додаю, що працювати з такими високоосвіченими й культурними людьми, якими є тамтешні спеціалісти, – одне задоволення. І це не просто слова. Кожен в'єтнамський фахівець досконало володіє англійською мовою. Як розповів нам проректор такого ж інституту в Ханой, кожен їхній студент обов'язково протягом року навчається у США, байдуже – на п'ятому курсі чи на першому. А це дає можливість добре вивчити англійську, до того ж у відповідному мовному середовищі. А знання мови відкриває доступ до новітніх зарубіжних технологій. Зрештою, вже при вступі до вищої технічної школи абітурієнти складають іспит з англійської. Тобто ще в школах готують майбутніх студентів до того, аби вони могли слухати лекції іноземною мовою. Англійську ми чули у В'єтнамі скрізь – в аеропорту, в крамницях, на вулиці. Взагалі, впадає в око надзвичайна динамічність цієї країни. Держава свого часу “розв'язала руки” дрібнотоварному виробництву. І тепер тут на кожному кроці хтось щось робить: одні шують, другі тчуть, треті кують, ремонтують і т. п. Життя вирує просто неба, на очах. Причому в'єтнамці працюють без вихідних, відпочивають лише чотири дні, коли святкують Новий рік. А так щоранку відвідують двогодинне релігійне богослужіння, а потім – до роботи. До речі, добра половина в'єтнамців, (а то й більшість) – християни. Поряд в буддистськими храмами видніється й чимало сучасних римокатолицьких костелів, релігійних пам'яток, які відображають, приміром, мученицький шлях Христа на Голгофу чи страждання життя апостолів або перших християн...

Хоча з 80 мільйонів населення В'єтнаму 20 відсотків становлять китайці, лаосці та представники інших народностей, тут ніде не помітите написів якимось іншим шрифтом (чи ієрогліфами), ніж латинський, який свого часу в'єтнамці перейняли від французів. Особливо ревно ставляться в, цій країні, що вже була самостійною державою на 300 років до нашої ери, до того, щоб в апараті державного управління, урядових структурах у регіонах не працював ніхто, пов'язаний родинними зв'язками з китайцями чи іншими іноземцями.

Дороги тут європейського рівня, кіоски, крамниці, кав'ярні не поступаються своїм виглядом перед тими, які я бачив у Нью-Йорку, Москві, інших країнах світу. Мешканці сіл живуть у таких же ошатних, віллах і котеджах, як міщани. А Хо Ші Мін – прекрасне місто, за вишуканістю архітектури нагадує Париж... Думаю, що наша співпраця з В'єтнамом означатиме теж свого роду інтеграцію України до Європи, тобто до цивілізованого світу.

Записав Василь МОРОЗ.

VIII. «І глянеш, як хазяїн домовитий, по своїй хаті і по своїм полі...»

Напевне, вміщений газетний матеріал видасться нині наївним.

Ще одна поїздка, яку я описав у своїй статті, була дуже короткою, тижневою, але я привіз звідти прекрасний курс “Бурових розчинів”, на базі якого я зробив майже повний курс з цієї дисципліни у вигляді методичних розробок для студентів, а пізніше цей курс увійшов в матеріал “Довідника з буріння свердловин”, який у 2003 р. вийшов з друку.

Минулого місяця шість українських спеціалістів з буріння нафтових свердловин з різних регіонів України побували в Фінляндії на лекціях з регулювання властивостей промивних рідин різними хімічними реагентами. Це вже п'ята поїздка наших спеціалістів, оплачена фірмою «Метса-Серла», що постачає в Україну сучасні хімічні реагенти для буріння глибоких свердловин за цінами значно нижчими, ніж російські чи узбецькі.

Чому ж фінські хімічні реагенти дешевші від таких товарів інших фірм, що виробляють, наприклад, відомий реагент КМЦ – карбоксометилцелюлозу? Нам було надано можливість ознайомитися з цим унікальним виробництвом, запущеним у 1993 році, де виготовляють більше половини світового виробництва КМЦ. У фірмі «Метса-Серла» лише 132 працівники, четверта частина яких, за нашими мірками, є науковим персоналом, що постійно працює над вдосконаленням технологічного процесу. Виробничий персонал однієї зміни – 16 чоловік. Весь виробничий цикл організовано так, що в ньому нема місця для використання лопати, лома, важеля чи тачки. Від подрібнення деревини до затарювання, пакетування в тюки кінцевого продукту та завантаження його у вагони – це справа автоматики і добре керованої механіки. На цьому виробництві характерними є надзвичайна чистота і безшумність. А що воно вимагає витрат води, то стоїть над широкою і глибокою рікою. У місцях відпрацьованої води плавають величезні риби, існування яких неможливе навіть при незначній кількості хімічних речовин.

Читав нам лекції відомий голландський спеціаліст Тон Маас, яким працює на морських нафтогазових родовищах Північного моря. Ми, буровики, знаємо системи бурових розчинів, і здивувати нас особливо не було чим. Але нас здивувала система викладання, пристосована до потреб бурового виробництва. І ми одностайно прийшли до висновку що

потреба в навчанні інженерних кадрів цього питання в Україні дуже велика. І ті спеціалісти, які вже прослухали цикл лекцій в Фінляндії, зобов'язані сприяти організації навчання, поглибленню фахових знань наших спеціалістів в Україні.

Будь-яка поїздка, окрім суто професійних цілей, дає можливість порівняти те, що є у нас в Україні, з тим, що бачиш далеко від неї. Ми спершу зупинилися в місті Тампері, далі їхали залізницею з двома пересадками на північ, в бік Лапландії. На маленьких вокзалах там так чисто і затишно, що забуваєш, що ти на дорожній трасі. Газети на столах, зручні та чисті м'які крісла, тихе оголошення рейсу. Приміські поїзди – чи не найбільше наше здивування; у звичайному вагоні – м'які крісла, покриті велюром, з вмонтованими в поруччя трипрограмними навушниками, з прикріпленими на липучках подушками під розмір людини, з незвичною чистотою у вагонних туалетах, з наявністю там навіть крапельного шампуню, паперу, одноразових паперових рушників.

Судити про життя людей в далекій країні за спостереженням кількох днів непросто. Але ось такий приклад. Ми жили в заводському будиночку. Заняття на заводі закінчувалися після 17 години. У цей час на вулиці темніло. І коли ми підходили до нашого будиночка, під дією фотоелементів включалося зовнішнє освітлення. Варто було нам зайти в будиночок, як воно згасало. Підлоги на кухні, у ванній та туалетній кімнатах підігріваються. Температура в кімнатах регулюється. Поряд з нашим будиночком – школа. Сотні школярських велосипедів стоять надворі, і нікому й на думку не спаде їх красти або пошкодити.

Ідучи поїздом, дивиєшся чому біля невеликих фінських дерев'яних будиночків немає приміщень для худоби. Нам пізніше пояснили, що тримати одну корову, поросля чи декілька курей селянам економічно не вигідно. Той, хто займається тваринництвом, тримає 40-50 корів або 360-500 свиней, і це для нього бізнес.

У крамницях Фінляндії все дуже й дуже дороге. Висока вартість житла. Квартира в столиці у гарному районі коштує 200 тисяч американських доларів. Але бездомних людей в Фінляндії теж нема. Є працьовитий мудрий народ і мудре державне керівництво. Кожен у цій країні має, хто більше, хто менше, але добре життя. Воно нагадує добре збалансований механізм, Витрати і прибутки врівноважені.

Зроблені в Фінляндії меблі, сантехніка, одяг є одними з найкращих у світі. Фінляндці не можуть дозволити собі виробляти щось гірше за якістю і дорожче за світові стандарти. Бо вони мусять заробляти, продаючи свою продукцію та купуючи все інше, що не виробляється в їхній країні.

Але пора вже додому, у Москві сідаємо в поїзд «Москва-Івано-Франківськ». І одразу ж відчуваєш гіркоту від порівнянь: вагон брудний, все, що можна відкрутити, зникло, спертий запах в купе і в туалеті, задимлені, ніби ніколи не миті, вікна. Про якісь зручності не варто й згадувати, І думаєш: що ж з нами сталося? Де наша предвічна культура,

яка забороняла красти? Чому ми перетворилися у диких варварів? Де наша чистота?

Нам справді погано. У нас незбалансована, зруйнована економіка. Нам потрібні такі провідники народу, як був у Фінляндії Маннергейм, котрий знав, куди треба вести народ.

І я задумуюсь: який критерій, величі народу? Його кількість? Його державна територія? Його працьовитість? Його військова потужність?

Україна велика. Є на нашій землі нафта і газ, залізо й уран, марганець і золото. Є безкраї пшеничні лани. Є освічені люди. Але як мало культури і порядності. Ми мусимо перевиховати себе. Повинна бути та ідейна сила, яка зможе піднести наш народ до рівня світової цивілізації.

Сучасна Фінляндія створена руками її народу. Але ж як їм було важко серед скель і озер побудувати своє добре збалансоване життя, в якому нема місця для крику, шуму, злочинства, поганої праці. А було ж у них у цьому сторіччі аж дві криваві війни, і вони відстояли свою державність перед більшовицькими військами, посланими в 1918 році Леніним і в 1939 році Сталіним. Як хотілося цим сатрапам до своєї кривавої імперії знову долучити ще фінську землю – а не вдалося.

І ніхто з фінляндців не прагнув туди і не галасував, як наші «борці за народ» – комуно-соціалісти, яким будь-що треба знову об'єднатися з братами Єльциним, Зюгановим, Жириновським, будь з ким, лише би знову під російську імперію. І за це не соромно Олександрові Морозу чи Петрові Симоненку, які їздять по світу і бачать, як живуть люди, що не під Росією, які самі господарюють і яким ніщо не заважає мати економічні зв'язки з будь-якою державою світу.

І все ж завершу розповідь оптимістичними словами Іван. Франка: з «Передмови» до поеми. «Мойсей»:

Та прийде час, і ти огнистим видом

Засяєш у народів вольних колі.

Труснеш Кавказ, вперешешся

Бескидом,

Покотиш Чорним морем гомін волі

І глянеш, як хазяїн домовитий,

По своїй хаті і по своїм полі.

Роман ЯРЕМІЙЧУК, доктор технічних наук.

Ці та інші спостереження є миттєвими, не претендують на якісь узагальнення. Але які вони повчальні, як би було добре, щоби вони донеслися до населення, особливо до молоді. Бо світ таки дуже відмінний від нашого. Чому на вулицях міст у Європі немає сміття? Чому дороги довго не руйнуються? Чому дбайливо відносяться до чистоти у лісах, парках, берегах річок чи морів і океанів? Чому у Фінляндії не крадуть нічого на вулицях? Уявити собі, що в університети Ізраїлю, Англії, Фінляндії чи Японії хтось поступає за гроші, просто неможливо.

Чому неможливо уявити собі, що в Південній Кореї, Японії, Фінляндії чи в країнах ЄС можна щось виготовляти за принципом “сойдѣт и так ,чѣрт с ним»?

Можливо треба було би в теле- чи радіопередачах мати спеціальні заставки під умовною назвою “у них і у нас”.

ІХ. Коли України для українців стане землею обітованою?

Нотатки про подорож до Ізраїлю

Подорожі світами не лише розширюють наше уявлення про різні країни та народи, що їх населяють, але й наштовхують на порівняння з нашими українськими реаліями. Я не пам'ятаю жодної подорожі, чи то до США, чи Франції, Німеччини, Аргентини, Бразилії, В'єтнаму, Фінляндії, де б я не знаходив такого, що хотілось би перенести на нашу землю. Це стосується якості роботи, навчання, культури поведінки, традицій та багато іншого.

Весною 2008 року мені пощастило два тижні провести в Ізраїлі, цій середземноморській державі з великою, часом трагічною історією.

Ізраїлю, як державі, лише шістдесят років. Але до цієї державності євреї йшли тисячоліттями. Зазнавали вони єгипетського полону, вавилонського рабства, переселяли їх перси. Рухалися євреї разом з арабами через Африку в Іспанію, а звідти – в Європу, переселялися двома потоками еміграції на територію Польщі, України та до Росії. Але цей народ не розчинився в інших етносах, бо зберігав віру в Бога, вірив у свою богообраність. Визвольний похід євреїв з Єгипту під проводом Мойсея тривав сорок років. Народ блукав пісками Синайської пустині і стомлений Мойсей сказав Господу – зневірилися люди, перестали вірити в Тебе. Господь запитав Мойсея: «Скільки ще залишилося віруючих іудеїв?» – «Троє» – була відповідь. – «Якщо є троє, то буде віруючих стільки, скільки піску на березі моря», – відповів Бог. За сорок років померли всі люди, що зазнали рабства. У землю обітовану не увійшов і Мойсей.

Цей великий подвиг узяв за приклад Іван Франко у своїй поемі «Мойсей», де вказав дорогу до волі, до незалежності українського народу. «Тільки не зневіряйтеся», – казав він. Тоді здавалося, що цей шлях до волі, до самостійної Української держави губиться десь далеко у тумані віків. Але ж ні – треба боротися за свою державу, не шкодуючи себе, і знати, що справжня воля все одно настане. Навіть якщо підуть з життя останні з людей, які жили у рабстві...

Яка величезна різниця між нинішньою Україною та Ізраїлем! У цій державі нема українського чорнозему, нема Дніпра, Дністра та Південного Бугу. Навпаки, дві третини території Ізраїлю припадають на безводні пустелі або напівпустелі, включаючи глибоку земну западину Мертвого моря, що опустилася на 425 метрів нижче рівня світового океану. А ще значна частина його території – це вулканічні гори, що тягнуться півднем Ізраїлю від Ейлату до майже її серединної території.

Ізраїль – колиска трьох релігій. У Віфлеємі народився Ісус, на ріці Йордан він прийняв хрещення від Івана Хрестителя, на Галілейському

морі набрав з рибалок своїх учнів і показав їм, що віра може робити дива, у пустелі постив сорок днів, у Гефсиманському саду вечеряв востаннє зі своїми учнями, сказавши, що хліб і вино є тіло і кров його, та попередивши, що серед учнів один зрадить його, а інший ще до крику півня тричі відречеться від нього. У Галілеї Ісус проповідував нову віру, на Горі Синай ревно молив Господа, щоб минула його чаша страждань.

Єрусалим – це місто, в якому треба би побувати кожному християнину. Тут судили Христа судом синедріону та судом Пилата, тут іде хресна дорога на Голгофу, тут був знятий з хреста і похований Ісус, і тут він воскрес на третій день та пізніше вознісся на небо.

Християнський Єрусалим майже неможливо описати простими словами. Бо кожне місце, камінь, будівля, храми нагадують нам Христа і тисячі прочан зі всього світу моляться тут та просять прощення своїх гріхів.

Мені пощастило прожити два дні в Єрусалимі, побувати на річці Йордан, у містах: Натанія, Акка, Кор-нуель, Тель-Авів, побачити Галілейське озеро (море), прожити три дні у Ейлаті на Червоному морі, проїхати автобусом через пустелі дна Мертвого моря, через вулканічні скелі півдня Ізраїлю. Побачене вразило вкрай. Після цієї подорожі виникло бажання заново перечитати Біблію та Новий Завіт. Кожне місце Ізраїлю – це частина світової історії. Оце соляний стовп, в який перетворили ангели жінку Лота, коли його сім'я втікала з Содому і Гоморри, тут у печерах Мертвого моря пастухи кілька десятиліть тому знайшли найдавніші свитки Біблії, тут кам'яні мури Ієрихона впали від звуків литавр єврейського війська.

В Єрусалимі не зупиняється потік людей по слідах Христа, а також до стіни плачу, де кожен іудей чи не іудей може притулитися рукою до стіни – залишків руїн Господнього храму та покласти карточку зі своїми найпотаємнішими бажаннями.

На цій площі перед стіною плачу я бачив, як прощаються з армією молоді хлопці та дівчата, як вони ще раз клянуться у будь-який момент стати на захист своєї держави та свого народу. В Ізраїлі кожен юнак служить у війську 2 роки і 9 місяців, а кожна юнка – 2 роки і 5 місяців. Я бачив осяяні й щасливі обличчя цих молодих хлопців та дівчат, які передавали зброю до рук нового поповнення. Для них служба в армії є святим обов'язком, адже оточують Ізраїль аж ніяк не дружні з ним держави – Сирія, Ліван, Йорданія, Єгипет, Палестинська автономія. І тому його простір ретельно захищається, постійно патрулюють реактивні літаки, гвинтокрили.

Коли ізраїльські солдати через кожні шість-десять днів їдуть додому на відпочинок або щоб відвідати своїх рідних, то вирушають зі зброєю в руках, і ніхто не боїться, що ця зброя може бути використана в якихось кримінальних розборках. Додому та з дому їдуть у військові казарми в загальних міжміських автобусах, їдуть весело, сміються. Але жодного разу я не бачив їх «під мухою чи під градусом».

Ізраїль забезпечує себе усіма продуктами харчування – хлібом, маслом, м'ясом, сиром, овочами та фруктами, питною водою. Проїжджаючи цією напівпустельною територією, бачиш пшеничні лани, соняшникові плантації, пальмові гаї. І все це росте при штучному крапельному зрошенні, вода подається в кореневу систему рослин за комп'ютерною програмою. Пшениця, і всі зернові збираються два рази на рік, овочі – три-чотири рази. Це все робиться трудолюбивими ізраїльтянами. Пригадується, як в Ейлаті дві старенькі жінки з гордістю розповідали, що їхня бабця ще у 1918 році своїми руками розчищала землю від каміння на місці майбутнього кібуцу, і що вона похована там у 1932 році.

До речі, про кібуци... Моє надто поверхове, можливо, спрощене спостереження відзначило, що ці сільськогосподарські поселення є порівняно маленькими, в яких живуть не більше 50 – 100 сімей. Але навіть у напівпустелі Мертвого моря кібуци є оазами життя – тут ростуть пальми, вирощують овочі, доглядають корів та овець.

Як нам розповідали, Ізраїль забезпечує своє населення всіма продуктами харчування. Їхня їжа є найбільш екологічно чистою у світі. Бо робиться там все для себе, для свого народу.

Ще одне впадає в очі, коли в'їжджаєте або виїжджаєте з Ізраїлю. Проходження митниці та прикордонного контролю відбувається без зайвих клопотів і переживань. Хоча здавалося б: у цій державі він повинен бути дуже ретельним. Так воно і є. Але персонал аеропорту у Тель-Авіві працює бездоганно. З пасажирами розмовляють англійською, російською або івритом ввічливі і коректні молоді працівники. Але коли я прилетів в аеропорт Бориспіль, то одразу пригадалися мої багаторазові приїзди додому – сотні пасажирів стоять у черзі, щоб пройти паспортний контроль. А офіцери або довго і прискіпливо вдивляються у паспорти, або кудись відлучаються. Ця процедура тягнеться декілька годин. Так і хочеться сказати (але нема кому) – відправте своїх офіцерів у зарубіжні аеропорти, щоб вони могли навчитися своїй роботі у тамтешніх колег.

Друге, що впадає в очі, – це прекрасні дороги, жодної вибоїни на шляхах, куди б я не їхав. У містах добре продумані роз'їзди. По всій території Ізраїлю курсують комфортабельні автобуси з кондиціонерами. Жодного разу на дорогах я не бачив інспекторів, але у випадку якоїсь пригоди вони миттєво з'являються. Мої знайомі ізраїльтяни говорять, що будь-які побори автоінспекції неможливі, а якщо хтось спробував би відкупитися від кари хабаром, це навпаки обтяжило б його провину. Штрафи дуже великі. Але їх треба сплатити негайно, бо будь-яка затримка обходиться ще більшими витратами.

Третє – в Ізраїлі, крім фосфатів, нема інших корисних копалин. Але для населення є все – газ, бензин, вода. Що стосується води, то це ще більш вражає, адже у переважну кількість населених пунктів її треба доставляти з опріснювальних заводів. І вода надходить в необхідній кількості до квартир, її достатньо, щоб щоденно мити вулиці, вона є у за-

гальних закладах гігієни, навіть у скелястих горах півдня та сходу Ізраїлю або в пустелях.

І це все в умовах жорсткого зовнішнього протистояння.

Четверте – Ізраїль постійно будується. Прекрасно сплановані та побудовані міста на місці середземноморських боліт (Натанія, Тель-Авів) або в пустелях чи напівпустелях, прекрасна та різноманітна архітектура будівель, добре сплановане житло.

І ще одне... Освіта. Про хабарі, корупцію там нема і мови. Коли юнак чи юнка закінчують школу, їм видається атестат, в якому виставлені оцінки за знання з усіх предметів. Але лише при певному їхньому рівні це дає право стати студентами університету. Але це не закриває дорогу до освіти. Молода людина може протягом наступних років отримати вищий бал, але для цього треба свої знання підтвердити екзаменами. Це, на мій погляд, справедливо, бо причиною недостатніх знань може бути хвороба дитини або переїзд батьків в інше місце, або якась несумісність учня чи вчителя.

Про хабарництво при вступі до університету теж немає мови.

Ізраїль живе і будує свою економіку, в основному, за рахунок туризму та реалізації інтелектуальної власності. Тому отримує великі кошти ззовні за рахунок нових результатів досліджень у галузі медицини, біології, хімії, фізики, інформатики та іншого.

Здавалося б, ця маленька держава з населенням 6,5 мільйона, з яких, власне, євреїв близько 5 мільйонів, потребує великих коштів і буде старатися їх отримати будь-якою ціною. Але – ні. В Ізраїлі законом заборонені будь-які гральні заклади на своїй території. Лише в Ейлаті два рази на тиждень можна виїхати кораблем у нейтральні води та віддатися пагубним азартним пристрастям. Це таки вражає, бо по всій Україні ця «зараза» розрослася, мов ракова пухлина. Мені часто доводиться їздити Україною. Так, Львів перетворився на своєрідну Мекку для ігроманів, які приходять у заклади цілодобово, без вихідних, гри, щоб перетворитися на заручників своєї пристрасті. Це спостерігаємо і в Івано-Франківську, де у центрі майже на кожній вулиці колишні продуктові чи інші магазини зайняті цим загрозливим бізнесом. Навіть у районних центрах, сільській місцевості відкриті ці гральні заклади. Багато цих «казино» і у Сімферополі. А тим часом багато молодих і старшого віку людей промотують свої гроші, сподіваючись на швидке збагачення. І немає діла до цієї справи ні Президенту, ні уряду, і не чути голосу громадськості з протестами проти цього лиха.

Підсумовуючи ці дуже поверхові спостереження, можу сказати, що Україна програє в усьому цій маленькій державі - в освіті, в організації туризму, в енергозаощадженні, у вихованні патріотизму до своєї держави.

Чому так? І чи буде це тавро над нами вічним? Рік тому після похорону народного художника Панаса Заливахи в Івано-Франківську я запитав Євгена Сверстюка: чи довго це буде, чи є надія на краще. І почув оптимістичну відповідь: реальні зміни настануть через два-три по-

коління українців, які не зазнавали руйнівної комуністичної обробки незалежно від етнічного походження, покоління, що не матиме страху, покоління, для якого ні Москва, ні Росія не будуть центром світогляду, а для якого Україна буде рідною державою з великої букви.

*Стаття поступила в редакційну колегію 02.09.2009 р.
Рекомендовано до друку докт. техн. наук, професором Мойсишиним В.М.*

TRIPS BY WORLDS

R.S. Yaremiychuk

*Ivano-Frankivs'k National Technical University of Oil and Gas 15,
Carpat'ska street, Ivano-Frankivs'k, 76019, Ukraine
e-mail: public@nung.edu.ua*

Material contains flashbacks and reflections of author about the over-sea trips by the countries of Europe, Asia, America.

Keywords: *world countries, history, geography, economy, oil and gas business, culture, Ukrainian Diaspora*